

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 110 (1558) ♦ 1995 чылдын июнь 14, среда ♦ Ат салган шагы 23.10 ♦ Садар өртөз 400 рубль.

«ШЫННЫҢ»

ЧАГЫДЫЛГАЗЫНЫҢ ХУУСААЗЫН ИЮНЬ 20-ГЕ ЧЕДИР УЗАТКАН

«Шын» солунунун бөлүк ажылдакчылары эрткен неделяда Чөөн Хемчик, Барыш-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Танды, Чеди-Хөл, Кызыл кожууннарга сургакчылап чедир барып, көздөнүн чону, солунун номчукчулары, бижикчилер-биле журашкан. Солунун ийги чартык чылда чагылгазынын нинти байдалы-биле танышкан, анаа хамаарыштыр номчукчуларын чугаалаан бодалдын дилеглерин өөренип көргөш, солунун ийги чартык чылда чагылгазын июнью 20-ге чедир узаткан.

«Шынын» чылдың ийги чартында номчукчуларга чагылга эртэн база каттап сандырып каалы.
6 айда — 42000 рубль.
3 айда — 21000 рубль.
Чагылгазын республиканын бугу почта бөлүмдөрүнө, салбырларынга бижиттирип ап болур.

Эрзин кожуунун Качык сумузунун социал-экономикалык хөгжүлдөзүнүн талазы-биле хемчеглер дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ЧАЗААНЫН ДОКТААЛЫ

Эрзин кожуунун Качык деп черинд чурттаакчылары 1992 чылдың апрельде «Нарын» совхозту эде орнатууга чыгып кеткен. Солунун ассоциациясы түргөттү алышкан. Оң сонда ол 1994 чылда «Нарын» коллективтик бугурулуш апарган. Ол коллективтик ончуунда 144 мынчагы оода мал, 15 ат, 3022 кой, оык уар, Бугурулуш 1994 чылда 100 миллион рубль түндүг 30 тонна этти болган. 4 тонна дүктү сатаан. 1992-1994 чылдардын дурдунда 26 шээр мал кайрадан тутан, били дилдирер чер ачылган турар. Диезель-элек ажилдиар тур электротур туралар, Дөргү көрүлүш туралар, аажыкчынын тууун эгелей берген.

БАЙДАЛ КАНДЫГЫЛ?

Коллективтик бугурулушга 1300 баш шээр мал, оон ишинде төрүү 1200 кой бер, Төрүү хой колдунда оодакан, Ажил-агыл бо хунире төрүү 100 хойданна 80 хураганын ооча-менди ая турар. Төрүү 100 хойданна муракчы хойжулар Арычаа Натаск, Хулар-оол Шириндун, Анай Хумбун 80-85 хураганын камгалда алганар. Малчы Галша Кудай 200 аягы иртерден чагыс-даа баш хоратпай, онча-менди кыш ажырган.

Тилеринч туудунга «Нарын» коллективтик бугурулушга 1995-1997 чылдарда капитал салышынынын тускайлап бээр. Эрзин кожуун чагыразы (Калга-Хөө) социал адырын объектлеринч туудун дүргөлдөр талазы-биле контролду тургузар болган хемчеглерин алыр.

2. Өөрөлдүр яакык (Хөөчмей), Эрзин кожуун чагыразы (Калга-Хөө) 1995-1996 чылдарда Качыкка авээш комплектилик школын интернады-биле ажилдиар, ону башкы кадрлар-биле чечелер, эргежок чуулга дөрилелер болган өөрөлдө-методика пособие-лери-биле хандылар.

Чонга сайгарып турар хөмүр-дашка, топкак-ыяшка болгаш суук газка өртөктөрин доктаадын тургузар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ЧАЗААНЫН ДОКТААЛЫ

1995 чылдың июнь 3. № 264. Кызыл хоорай.
Ур үениң дурдунда, республиканың чурттаачы чону хөмүр-дашты, топкак-ыяшты болгаш суук газга өртөктөрин өрөлдө-методика пособие-биле санды ап турарын Тыва Республиканың Чазаа демдегелер тур. Чугле 1994 чылда чонга сайгарып турар хөмүр-дашты, топкак-ыяшты өртөктөргө доктаадык бюджетин 11 миллиард 441 миллион рубль үген. Амгы үедө хөмүр-дашты үндүр садарынч өртөктөргө чедир өскөн, топкак-ыяшты — 1 кубометрге 23 муң рубль, суук газ газынч бот үениң 2127 рубльге чедир өскөн. Оонагай байдалдык бюджеттин үениңде Тыва Республиканы Чазаа чонга сайгарып хөмүр-даштын, топкак-ыяштын болгаш суук газга өртөктөринч шилчир укурга таварышкан. Ол өртөктөр болза, хөмүр-дашка болгаш топкак-ыяшка — амгы күштү болуп турар садар өртөктөр 50 хуу, суук газ талазы-биле ол-ла дараалашка-биле 20 хуу. Үстүнде чуулдарын өөренип көргөш база Россия Федерацияны Чазаның 1993 чылдың сентябры 22-де хулээп алганы 935 дугарлыг «Чурталга бакчынын» болгаш комму.

«ШЫН»-БИЛЕ ЧЫЛЫМ ЧЫЛДАШ

1933 чылдан бээр «Шын» солунун номчукчу-у идам Хууран:
«Шын» солун бо чылым 70 харлаар. Мен бодум база чеден харлаарым бо. Ынак солунум чагыс хундаа келбейн баар болза, сагымым саарык анаар. Бир-ле чүве чиде серген шышай, дилегинин турдуулаан боор мен. Почтага чугуруу чед берилээр болгай мен.

АЖЫЛ-ИШКЕ, ДЕМИСЕЛГЕ ХЕЙ-АЪТ КИИРГЕН

Удава Тываның эң хоочун болгаш кол солуну — «Шын» солунун баштайгы номун үгениңден бээр 70 чыл болганы демдегээр. Ол байырларга уктуртук номчуларын болгаш бижикчилерин авээш авес сактымаштары, экин күзүн бодаларын синген чагааларын рдактын хун бир ап турар. Бо улаада Кызыл, Танды, Чеди-Хөл кожууннарга чамдык номчукчуларын болгаш харысалгагы ажылдакчыларын «Чагылга-95» поли-тип тампаныга кирип турарын база «Шынг» кирип турар арга-сүмелерин парладымыс.

СААРЛЫКАШ, ЧАГЫТКАН МЕН

Елена Кара-Сал — «Шамбалы» соола-ла № 2 хоу-графтор кооперативинч оовары:
Хуниң номчуур ынак солуну «Шын» оо чылым 70 чыл оюн демдегелер турар. Ол эвен амдыралды да иди дакыр байрлал болуп. Мээн күш-ажылы баштайгы базымым эгеледден бээр таптыла 25 чыл четти. Чөөрбө беш чыл дургуунда «Шынын» чагылды, номчуу келгенин бо.

ЧАА ТУДУГЛАР

«Шын» солунун бугурулуш номеринде Тыва Республиканы Чазаның доктаалы парлаттынган. Ыракта Качыкка чурттап ажилдиар турар жикчилерге ол өөрөлдө-методика пособие-биле бөлгандык, доктаала, үк коллективтик бугурулуш директорунун чуудунда база ында тууду талазы-биле ижиңеринин чуудалды киген сай-чурталгад билин илалдык болуп турарын номчуучу эскерип каар. Ол чөп. Чүге дээр оо билин суунун социал-экономикалык байдалын билин алар дээш аяар чедип, а оон соонда ол аятырларын Чазакка чуулаалдын, доктаал хулээп ол тууда үк элөөн эрте берген деп биле чогуур. Ажилдиар чылым ажилдиар хун буру өскерин турар болганга, ылгалдар чангаар-ла тургустуна бээр апар.

ОРАЙТААР ДЕЙ БЕРГЕН

Валерий Арантнович Булак Бурятияны Козаа ажил-агыл институтун 1989 чылда дооскан, төвөн соонда кооператив нинти-биле төрүү 100 хойдан 75 хураганы камгалда алган. Дуржулгалык хойжулар: Николай Далаа, Сергей Седина-оол, Михаил Кара-Сал база анык малчын Даш-Маади Чооду төрүү 100 хойдан 80-ден 100 чедир хурагандары камгаллап ап, чал төл аларынч талазы-биле эки коргузгаларын чедип алганар.

СОЛУН БОЛГАШ АЖЫЛЧЫННАР

Валерий Мунгуш — «Тилелге» совхозтун директору:
Совхозуус өрөшпирге дүжүп, ажылчын, нарымыс шалык брыл алган турар. Ынчалза-да солунур чагылгазын ор-гаанга тур чак болган. Дун-хун чакка ажилдиар турар 10 хойду ө-бүлө, 15 саначы, 46 механазатор бар. Оларга «Шын» солун чагылды бердымыс. Ол чагылдыгыны совхозтун мурундан кылш турар.

ЧЕП БЕЗИН КЭЭРЛЕР-ДИР

Ангелина Майя-оол — Хозу-Аксы харылаза белдиринч экономист:
Кожуунууга колдуунда тывалар чурттап турар. Чагылдар солуунарымыс «Шын», «Тувинская правда», «Тыванын амьяктары», «Эне созу» дээш, өскелери-да бар. Эрткен чартык чылда 500 кесек «Шын» солуну чагыкчылар бижитип алган.

Көжөлөй МОНГУШ.

(Эгези №106, 108 «Шында»).

Кара-кыс карактарынын чаштарынын тыртып чапкан каан. Бича чыдар иштинде...

олу дээр оодолгун чүве көрбөс болбай. Школа деп чүвеге бешин чүгөүш чыл болду...

жүрүм. Бичан ТАР ше-ринге мени тудуу берилтер деп болаа боор сен. Олар дүш бооп келгени сөөлүндө билинген болгай.

Ону турсакала кылдыр ча-рмийей ап ал көрөм, са-рымым. Кара-кыс көзөк тура: Огулунга боюу беринзе.

дыр койчур шевергин чо-раш шырайлыг, уауи оол болган. Кыргыз ада-иеи өстүрүп каан болгаш, ооң аксы-чугааы аажок чым-чак, аяныч болган.

Кара-кыска чыгааы ча-йыт чыттап часыыкан. Кара-кыстын чагай чыт-тыг чоң кара кежегенин часыдып суйбаан.

Чурттан дээди эмнеге өөредилге черлеринге тодаргай сорула-биле дараазында институттарга өөренгенин Тыва Республиканын Кадьы камгалам яамызы чапал тур:

- 1. Крсноарскинин күрүнени эмчи академиязы. 2. Москванын эмчи университети. 3. Алтайнын эмчи университети. 4. Иркутскин эмчи институту. 5. Кемеровонун эмчи институту. 6. Новосибирскин эмчи институту. 7. Сибиринин эмчи университетинче Тыва Республликанын абитуриенттер нити чурум аайы-биле кирер.

ДАГАА КАМГАЛАП КААН ИЙИН (Болган таварылга)

Дириг черге чурттап чо-рууу назынанды кижиг амыгтан кандыг ужурааларга таварышпас, ускушлес дээрли аан.

Кырган-авамнын өөн көө-рүмзе, дыка улуг шыкшап турган. Та менээ бичин кижиге кыдыг турган ирги бе?

УЛУСЧУ МЕДИЦИНА ТӨВУНДЕ

Кызыл хоорайда улусчу медицина төвү июнь 27-ден эгелеп арагалаашкында болгаш таакпылаашкында эмнедип алыр күзөлдиглерин Шечко методунун дузазы-биле эмнээр тос хонуктун курстарын ажыдар.

Баш удур бижидилгени чорудуп турар. Адреси: Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчузу, 37, №1 азы №7 кабинет. Телефон 2-43-72.

ДООЗУКЧУЛАРНЫ ЧАЛАП ТУР!

Тураннын №2 школынын 1960 чылда доозукчуларын, башкыларын, 7-8 класстарга кадь өөренип чораш чангыс классчыларын июнь 17-ден 12 шакта школа чанынга чыгып, ужуражырынче чалап тур.

САДЫП ТУР МЕН

1990 чылда үндүрген «ЗАЗ-968 М» дээр анаа ажилда турар машинаны 2 миллион 500 муң рубльге садып тур мен.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫ ЧАЛАДЫВЫС

Организация-шиферни, сонга кастыктарын, матрраттарын, хөөнниг чоорганнары, ажилда кедер хол-хаттарын, идиктерин, удуурда керек муңгаш чоорганнары садып турар.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫЧ КИЧЭЭНГЕИНИ-ГЕ!

«Ульяновскин автомобил заводу» акцио-нер нитилелдин чингине телээзи, «Оливетти» фирманын девискээр аайы-биле телээлекчи, Тыва Республиканын федералдыг почта харылзаазынын эргелди дараазында бараннары Кызылда складтан садып турар:

- УАЗ-31512; — УАЗ-31514 (люкс); — УАЗ-3303 (бортуг); — УАЗ машинанын артык кезектери; — хоолгалаар аппараттар, форматтары А3, А4; — бижик кагар машиналар, калькуляторлар, бо оргтехникага керек артык кезектерни база садып турар: — чоннуң хереглел барааннары ассортимент аайы-биле бар; — кассага саналга машиналары; — «Оливетти» фирманын оргтехниказы.

Кызылда уран чүүл училищези 1995-1996 өөр-дигле чылында дараазында салбырларга сур-гуудларны хүлээп алыр:

- 1. Диржер — нитиы херек. 2. Улустун хөгжүм керекселдери (баян, аккор-деон, домра, дошпулуур, гитара). 3. Национал хөгжүм керекселдери (игид, чанзы, чаалаг бызаанчы, дошпулуур). 4. Урер хөгжүм (труба, тромбон, флейта, гобой, кларнет саксафон, валторна). 5. Фортепиано. 6. Музык теориязы. 7. Кыл салбыры (мергежили — баянст-үдекчи, хореография). 8. Уран чурулга. 9. Библиотека ажылы. Музыка, клуб ажылы, уран чурулга салбырын-га кирер кижилер мергежил аайы-биле дараазын-да экзаменнерин дужаар: орус азы төрөөн дылга (бижимел-биле). Библиотека салбырынга (орус азы төрөөн дылга бижимел-биле), орус дылга, ли-тературага (аас-биле).

Киреринин экзаменнерин тускай-отумак өөр-дигле черлеринге хүлээп алырынын дүрүмүн бол-гаш чурумун езуугар июнь 19-тан эгелеп хүлээп алыр.

Хүлээп алыр комиссия май 19-тан эгелеп ажыл-даар.

Консультацияларны июнь 15-тен эгелеээр.

Директорун адынга кириер документилерге: аттестат, 9 класс доосканынын херечидели (боду-биле), эмчи шынылдасы (№ 986У хевирини), 3,4 см хэмчээлдиг 4 фото-чурук, төртүтүнгенини дугайында херечилел, паспорт, шериг биледи азы кийр бижиткен херечилели (комиссияга боду көргүзөр).

«НАЙЫРАЛДЫН НАЧЫНЫ»

1995 чылдын июль 14-15 хүннеринде Мөңгү-Тайга кожуңу тыва хурешке чанчыл болган «Найыралдын начыны» 128 мөгенин хурежи болуп эртер.

ШАННАЛДАРЫ

Шүүлген мөгеге — өнүгү телевизор болгаш «Найыралдын начыны-95» дээр алдыннанчак бижимелдиг чемпион кожаа, турсакалааг кубок, жетон.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистин эргим анык ача-вас Михаил Андреевич БАВУУНУ соолгу орүкче-үдежин, анык-шүжүрүстү үлөшкөн Кызылдын №1 техниктин уңдиченинин, даарылыга фабриказынын күрүне лицейиниң кол-лективтеринге, төрөлдери-ниске, кудаларымыска, чо-пувуска четтиргенинисти илгерилейдис.

ЧАРЛАЛДАР

ӨӨРЕНЕРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ!

Кызылда курунениң педагогика институту чаа өөредилге чылында өөренип күзөлдиг абитуриенттерин дараазында салбырларже кирериниң шыгалдаларын чедикшигиниң дужаап аарын күзөвишаан, силерни чапал тур:

- 1. Математика-информатика, экономикка. 2. Физика-информатика. 3. Орус дыл болгаш литература. 4. Тыва дыл болгаш литература. 5. Биология-химия. 6. Биология. 7. Химия. 8. География-биология. 9. Эге өөредилгениң методиказы болгаш педагогиказы. Документилерни июль 20-ден июль 14-ке чедир хүлээп алыр.

Июнь 19-тан эгелеп бир ай хуусаалыг белет-кел курстары ажылдап эгелеэр. Телевири 200000 рубль.

Июль 3-тен эгелеп чартык ай хуусаалыг белет-кел курстары ажылдаар. Телевири 130000 рубль. Белеткел курстарыга өөренип алырын күзөө-нерин бижидилгезин июнь 15-тен эгелеп 9 шактан 15 шакка чедир 212 дугаарлыг аудиторияга чо-рудуп турар.

Чурттан дээди эмнеге өөредилге черлеринге тодаргай сорула-биле дараазында институттарга өөренгенин Тыва Республиканын Кадьы камгалам яамызы чапал тур:

- 1. Крсноарскинин күрүнени эмчи академиязы. 2. Москванын эмчи университети. 3. Алтайнын эмчи университети. 4. Иркутскин эмчи институту. 5. Кемеровонун эмчи институту. 6. Новосибирскин эмчи институту. 7. Сибиринин эмчи университетинче Тыва Республликанын абитуриенттер нити чурум аайы-биле кирер. Дужаар ужурул документилер: 1. Билиринин хүлээп алыр комиссияга боду кээп долдуура; 2. Билинниң дугайында документ; 3. 086-У хевирниң шупту херек эмчилерин эрт-кен дугайында эмчи шызылгазынга карак эмчи-зини өөннери билерин тодараткан бижин база чорур ужурул; 4. 3х4 хэмчээлдиг 6 фото-чурук; 5. паспорт. Алтайнын, Сибиринин эмчи университеттери, Иркутскин, Кемеровонун эмчи институттарынын төлөөлери кирерини шыгалдаларын Кызыл хоорайга хүлээп алыр. Документилерни дараазында адресге хүлээп ап турар: Кызыл, Интернациональная кудумчузу, 9. Эм-чи информатиказынын төвү. Кирериниң шыгалдаларынын тодаргай хүнне-рин, үезин, боду черлерин документилер дужаап турар үеде билип ал болур. Артан дээди өөредилге черлеринге тодаргай сорула-биле өөренип кирерлер Кадьы камгалам яамызынын сайдынын ат салган болгаш бир эмчи черини өөредип чоруканынч дугайында бижил-биле чорур.

КИНО

ИЮНЬ 14-ТЕ «НАЙЫРАЛ»: «Уш мушкетерлар» 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.20 шактарда. Видео-алга: «Мээң дылым» (Индия) 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Дун ор-тузуна дыналган үн» (Кыдат) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «ВОСТОК»: «Дай-44» 14.00, 16.00, 18.00 шактар-да. «ОТЧУГАШ»: «Веселое волнение» 10.00 шакта. «Франкштейн» дугайында тоолчуру чугаа» (16 хар чептээнерге көргүсөс) 14.00, 17.20 шактарда.

ТАВАРЛАР

Тыва Республиканын болгаш Кызыл хоорайнын кү-рүне санитар-эпидемиологугу хайгаарал төптери Улу-Хем кожуңуңуң санитар-эпидемиология станицазы-ның эмчизи Кудер Шумбуевич ООРЖАКТЫН дерзин өлүрүкчүлериң холуңдан чалы назынанды ча-рылганы-биле холбаштыр ханы кажыдалды оон аазын-га, өг-бүдээинге болгаш чоок кижилеринге «ШЫН» со-луңунуң редакция коллектив илгерилей тур.

Тыва Республиканын болгаш Кызыл хоорайнын кү-рүне санитар-эпидемиологугу хайгаарал төптери Улу-Хем кожуңуңуң санитар-эпидемиология станицазы-ның эмчизи Кудер Шумбуевич ООРЖАКТЫН арватканың өлүрүкчүлериң холуңдан анык назынанды ча-рлар, мөчөзүн диңгитишпаан, оон чоок кижилери-ге, төрөлдериңе ханы кажыдалды илгерилей тур.

«Тывасумелиорация» күрүне бодурулгезиниң сур-ажыл-агы организацияларының коллективни Тыва Рес-публиканын алдарыг мелиоратор Виктор Григорьевич ДИКАРЕВИЧ 62 хардында хеп-хенертен мөчөзүн диңгитишпаан, оон төрөлдериңе болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалды илгерилей тур.